

LLETRES

Quaderns literaris: El soldat desconegut

Josep Maria Ripoll

Jo no ho sabia, però he descobert que sempre m'havia fet il·lusió ser un personatge de novel·la. Me n'he adonat aquests dies, arran de la lectura de *Soldados de Salamina* de Javier Cercas; en concret, quan el narrador en primera persona es refereix a "una reseña elogiosa de un amigo de aquella época" (pàg. 17) o de "algún amigo de entonces" (pàg. 145) que va parlar del seu primer llibre. M'ha agradat sentir-me al·ludit en ambdues frases, entre altres coses perquè el pas del temps porta fàcilment a l'oblit, i ja queden lluny els temps en què el Xavi Cercas –com jo li he dit sempre– era capaç de convidar-me a un Martini a pal sec al bar de la facultat de lletres de l'Autònoma –entre classe i classe, cap a les dotze del migdia–, o en què vam anar plegats a aquella festa dels Quaderns Crema en què J.V. Foix va pronunciar un petit discurs. El Xavi Cercas, però, no evoca res d'això, sinó la ressenya que jo vaig fer de *El móvil*, el seu primer llibre, un recull de contes, per a "La Vanguardia". O potser no: perquè *Soldados de Salamina* és una novel·la que juga constantment a l'ambigüitat entre realitat i ficció. El propi autor, convertit en protagonista, la qualifica de "relato real", a la manera d'algunes de les millors obres de Truman Capote; però –com també passa en el cas de Capote– mai no podem estar segurs d'on s'acaba la realitat i on comença la ficció.

Soldados de Salamina és una novel·la dividida en tres parts, centrada en la reconstrucció, per part del narrador en primera persona, d'un episodi poc conegut dels últims dies de la guerra civil espanyola: l'afusellament frustrat al santuari del Collell, prop de Banyoles, de l'escriptor Rafael Sánchez Mazas –ideòleg del falangisme, futur ministre de Franco i pare del també escriptor Rafael Sánchez-Ferlosio–, la seva fuga i l'acolliment que li van donar uns pagesos, en companyia de tres desertors del bàndol republicà, en l'espera de l'arribada de les tropes franquistes. La primera part se centra en la primera notícia que el narrador –anomenat, com l'autor, Javier Cercas– té de l'episodi –a partir d'una entrevista que li fa a Sánchez-Ferlosio–, la seva progressiva obsessió pel tema i les primeres investigacions; la segona és la història de Sánchez Mazas, amb l'episodi del Collell com a eix vertebrador; i la tercera, que es correspon en molts aspectes amb la primera, ens torna a presentar el narrador en primera persona obsedit amb una variant del tema: a partir d'una entrevista amb un altre escriptor –el xilè Roberto Bolaño, resident a Blanes–, se li acut investigar un personatge, anomenat Miralles, que podria haver estat el soldat republicà que va salvar-li la vida a Sánchez Mazas, en haver-lo descobert quan es fugava i no haver-ho dit als altres mili-

cians. De fet, l'episodi central de la novel·la és aquell en què Sánchez Mazas està amagat en una clota i és descobert per aquest soldat que el buscava però que no el delata: la mirada muda que intercanvien per uns moments els dos personatges esdevé l'obsessió del narrador i, en certa manera, del lector. Si la primera part és entre divertida i intrigant, la segona té un caire documental, i la tercera comença gairebé com una recerca policial per acabar adquirint un to emotiu que fa difícilment oblidable la seva reivindicació final dels herois anònims i idealistes. La novel·la és, doncs, diverses novel·les alhora: la del narrador que en plens anys noranta investiga un episodi d'aparença insignificant de la guerra civil, la d'aquest episodi i la recreació de la vida del seu protagonista, i la del soldat anònim que va perdonar-li la vida. D'aquí provenen les calculades oscil·lacions de to, que no perjudiquen una impecable unitat.

També l'última obra de Baltasar Porcel és diverses novel·les alhora, i aquí no s'acaben les coincidències amb la de Javier Cercas: *L'Emperador o l'ull del vent* recrea, així mateix, una guerra tot centrant-se en dos personatges, si bé en aquest cas tots dos d'un mateix bàndol: l'oficial napoleònic Gérard de Fleury i un dels seus homes, Honoré Grapain, obsedit per saber coses de qui fou el seu superior, qua-

MONTESINOS

Recordi... per Catifes - Banderes
Tapisseria - Cortinatges
Moquetes - Cobrellits

Gràcia, 18 • Tel. 93 725 43 08 • SABADELL

FARMÀCIA BENESSAT
PERFUMERIA
COSMÈTICA

Passeig Plaça Major, 37
Teléfono 93 725 53 53 - SABADELL

FONTSERE

ARTICLES PELL I VIATGE

Sant Quirze, 38
Tel. 93 725 85 41
SABADELL

ranta anys més tard d'haver estat tots dos confinats a Cabrera com a membres de les tropes napoleòniques ja derrotades. En aquest cas, l'episodi central és aquest confinament, en condicions inhumanes, de nou mil soldats francesos a Cabrera, considerat un precedent dels camps de concentració; però la novel·la és pròdiga en episodis, en què es combinen la violència i l'erotisme, l'acció i la reflexió. Com a *Soldados de Salamina*, un personatge n'investiga un altre pel qual està obsessionat, i les fronteres entre realitat i ficció apareixen difuminades: els personatges reals, com Alexis de Tocqueville -i, més fugaçment, Napoleó- es barregen amb d'altres de purament imaginaris, com els protagonistes mateixos, de qui només són autèntics els cognoms, que es poden llegir en una inscripció d'un mur del castell de Cabrera de l'any 1810. També com a l'obra de Cercas, el propi autor fa la seva aparició, si bé en aquest cas només a l'epíleg, explicant com el suposat manuscrit que publica ha arribat a les seves mans. A part d'aquestes coincidències, certament curioses, les dues obres no tenen res més en comú, i el seu estil és ben diferent. Porcel va afirmar en una entrevista que, per a ell, la gran novel·la és la del segle XIX, que Joyce, Proust o Kafka no han fet més que tancar finestres i que avui dia la major part de la narrativa que es publica passa dins d'un pis; recordo que, en canvi, a Xavier Cercas li agradaven, entre tants d'altres, Borges, Bioy Casares, Gonzalo Suárez o Calvino –tots ells de caire molt intel·lectual-, i la seva novel·la està escrita des de l'escepticisme propi de finals del segle vint. De fet, Porcel i Cercas parteixen de mons prou allunyats: allà on l'un és barroc l'altre és plaer, si l'un és emfàtic l'altre és irònic, i mentre l'un és èpic l'altre és líric.

Escamot de cavalleria en servei de reconeixença al front d'Osca.

Com es pot apreciar, a mi m'interessa més el món de Xavier Cercas –tot i que la novel·la de Porcel, molt ambiciosa, és d'una qualitat ben considerable; però l'èmfasi que respira peca al meu entendre d'una certa fredor, com li passa una mica a Carme Riera, aquesta altra mallorquina resident a Barcelona que també ha descobert la novel·la històrica. En canvi, la ironia de Xavier Cercas és càlida, profundament humana, com ho demostra el fet que la seva obra acabi essent emotiva, cosa que no passa amb la de Porcel, que és, això sí, molt més espectacular i amb pretensions –en bona part reeixides- de novel·la total.

En tot cas, tant un autor com l'altre, tan diferents en el to, en els models triats i en el concepte mateix de novel·la, s'han centrat en els herois anònims de les grans guerres, en la fascinació que exerceixen sobre els cronistes, en la dificultat de la reconstrucció fidel dels fets històrics i, finalment, en un idealisme que ells admiren des de la postura escèptica inicial pròpia de l'acabament del segle vint. Si per a un personatge de Porcel "l'home no existeix sense la voluntat conscient de fer-ho" i "d'aquí, doncs, la importància del record reconstruït", el Javier Cercas convertit en personatge "piensa en un hombre que fue limpio y valiente y puro en lo puro y en el libro hipotético que lo resucitará cuando esté muerto"; tots dos, doncs, recreen l'existència atzarosa, realitat o ficció, d'idealistes que cregueren en causes perdudes i als quals només l'escriptura pot rescatar de l'oblit, o que només l'escriptura pot inventar-se a partir de fets reals. Des de la meua modesta condició de fugaç i anònim personatge de novel·la, també m'agrada reconstruir des d'aquí un llunyà brindis amb Martini amb el personatge de ficció Javier Cercas que, al seu torn, m'ha reconstruït breument en el record.

Javier Cercas, *Soldados de Salamina*, Tusquets, Barcelona, 2001.
Baltasar Porcel, *L'emperador o l'ull del vent*, Planeta, Barcelona, 2001.

Avda. Rafael Casanova, 38 • 08206 SABADELL (Espanya)
Tel. 93 726 62 22* • Fax 93 727 00 60

TEIXITS SALVADOR
els teixits que tenen estil

Indústria, 33 - Tel. 93 725 65 90 - 08202 Sabadell

C. Migdia, 35-45 - C. Sant Pau, 20
Tels. 93 727 82 46 - 93 725 74 61
08201 Sabadell